

## B O E K E N

## Onbehagen onder de loep

Geert Munnichs bespreekt: Gabriël van den Brink, *Onbehagen in de politiek. Een verkenning van de tijdgeest tegen het einde van de eeuw*, Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek/De Balie, 1996.

De veelbesproken 'kloof' tussen burgers en politiek blijft de gemoederen bezig houden. Sinds Oerlemans' kritiek op de *Eénpartijstaat Nederland* zijn regelmatig alarmerende geluiden te horen over een vergaande vereemding tussen het politieke establishment en de burger. Hoewel iedereen het er wel over eens is dat er iets schort aan het functioneren van ons parlementaire bestel, lopen de meningen over wat er dan precies mis is zeer uiteen.

In zijn recente boekje *Onbehagen in de politiek* tracht Gabriël van den Brink meer greep te krijgen op het fenomeen van het publieke ongenoegen. Door middel van gesprekken met een twintigtal personen die in meer of mindere mate bij de politiek betrokken zijn (variërend van de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken tot de vice-voorzitter van een plaatselijke huurdersvereniging), inventariseert hij grieven en klachten. Dit levert een scala aan interessante meningen, observaties en inkijkjes in de politiek-bestuurlijke werkelijkheid op. Deze prikkelen de lezer na te denken over het wel en wee van ons politieke bestel. Van den Brinks studie is in dat opzicht zeker de moeite van het lezen waard.

In analytisch opzicht schiet het boekje echter tekort. Van den Brink stelt te makkelijk dat het onbehagen geweten moet worden aan het maatschappelijke isolement van de – parlementaire – politiek. Dit isolement hangt volgens hem samen met de teloorgang van de traditionele partijbinding van de burger. Nog maar iets van drie procent van de kiezers is tegenwoordig partijlid. Deze sociale ontworteling van de partijen maakt dat politiek steeds meer een zaak wordt van politieke 'professionals'. Als gevolg hiervan zouden politici zijn opgesloten in hun eigen, bestuurlijke werkelijkheid en nauwelijks nog voeling hebben met wat er in de samenleving leeft. (Van den Brink wijst er overigens terecht op dat het ledenverlies van de partijen niet betekent dat de maatschappelijke betrokkenheid van de burgers is verminderd. De grote steun die organisaties als Amnesty International of Natuurmonumenten genieten, getuigt eerder van het tegendeel.)

Het isolement van de politiek wordt volgens Van den Brink versterkt door het functioneren van de overheidsbureaucratie en van de media. Deze falen volgens hem in hun bemiddelende rol tussen politiek en samenleving. De politieke informatievoorziening door de ambtenarij schiet ernstig tekort doordat ambtelijke beleidsnota's vooral een bureaucratistische, 'papierene' werkelijkheid weergeven. De maatschappelijke problemen waarom het eigenlijk gaat, zijn op beleidsniveau nauwelijks nog terug te vinden. De media vervormen eveneens de

informatie-uitwisseling tussen politiek en burger. Door hun neiging politieke vraagstukken te personifiëren en te 'dramatiseren' wordt politiek gereduceerd tot oppervlakkig entertainment, ten koste van de inhoud. Het ontbreekt daardoor aan een adequate vertaling van politieke kwesties naar de burger. Aldus zou de voor een gezonde democratie noodzakelijke 'circulatie van maatschappelijke ervaringen' stagneren.

Hoewel er wel het een en ander te zeggen valt voor Van den Brinks stelling van het maatschappelijke isolement van de politiek – een stelling die trouwens door uiteenlopende auteurs als Mair, Koole, of Van Gunsteren en Andeweg wordt onderschreven – vind ik zijn analyse toch niet bevredigend. Om te beginnen is zijn karakterisering van de media en de ambtenarij te eenzijdig. Meer 'serieuze' kranten als *NRC Handelsblad* of de *Volkskrant* voldoen maar zeer ten dele aan zijn stereotypering. En over de ambtenarij zijn meerdere gesprekspartners van Van den Brink juist heel lovend: ambtenaren zouden 'zeer deskundig' en 'goed op de hoogte' zijn. Daarnaast ziet hij over het hoofd dat de politiek voor haar informatievoorziening niet alleen op de ambtenarij is aangewezen. Via deelname aan allerlei vormen van overleg voorzien talloze maatschappelijke organisaties en adviesorganen de politiek van belangrijke feedback. En ook de vele commentaren en beschouwingen in de media vormen een relevante informatiebron voor politici. Kortom, er lijkt eerder sprake van een *teveel* aan informatie, dan

## B O E K E N

van een informatie-tekort. Van alle kanten wordt de politiek bestookt met verlangens en opvattingen. Hoezo isolement?

Temidden van een dergelijke overvloed aan informatie wordt de politieke functie bij uitstek, het komen tot een evenwichtige en 'billijke' belangenafweging, er niet makkelijker op. Zeker niet als vervolgens het mondige, ontzuilde burgerpubliek van de juistheid van de gemaakte afwegingen moet worden overtuigd. Het publieke onbehagen wijst er naar mijn mening op dat het de politiek vóór alles ontbreekt aan de hiervoor vereiste overtuigingskracht. Een mogelijke verklaring hiervoor vormt het *machtsaspect* van de politiek, dat in *Onbehagen in de politiek* ten onrechte wordt veronachtzaamd. Van den Brink gaat er volledig aan voorbij dat het proces van politieke besluitvorming onlosmakelijk verbonden is met machts- en belangenposities. Ik doel hiermee, gedeel-

telijk in navolging van Oerlemans en Couwenberg, zowel op belangenlobbies in het politieke overlegcircuit als op partijpolitieke belangen als zetel- of coalitiebehoud. Naarmate deze machtsfactoren inbreuk doen op een evenwichtige belangenafweging, veroorzaken ze de gevoelde discrepantie tussen maatschappelijk ervaren problemen en de uitkomsten van de besluitvorming.

Hoewel bovengenoemde machtsinvloeden grotendeels achter de schermen van de politieke besluitvorming werkzaam zijn, en derhalve niet direct zichtbaar zijn voor het grote publiek, klinken ze door in de veelal verhullende en ondoorzichtige wijze waarop politici hun beleid in de media verdedigen. Van den Brink stelt terecht dat de beeldvorming in de media doorslaggevend is geworden voor het publieke imago van de politiek. Hij laat echter na aan te geven hoe het publieke onbehagen in de politiek

zich hiertoe verhoudt. Vanuit een perspectief dat meer oog heeft voor het machtsaspect wordt duidelijk dat politici niet louter als slachtoffers van de nieuwshonger van de media kunnen worden geafficheerd. Politici hebben immers *baat* bij een zekere kritiekloze, oppervlakkige houding van de pers: deze biedt hen de ruimte om niet of moeilijk te rechtvaardigen belangen te verhullen achter cijfermatige exercities, jargon of ideologische retoriek. Het publieke onbehagen toont volgens mij echter aan dat dergelijke vormen van politieke schijncommunicatie in toeneemende mate contraproductief uitpakken, want irritaties opwekken bij de burger. Deze laat zich steeds minder van bovenaf iets wijs maken.

GEERT MUNNICH'S  
*is politiek filosoof*  
AIO RUG

